

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

กระแสโลกาภิวัตน์ผลักดันให้ทุกประเทศต้องมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการคิดที่สร้างสรรค์และพัฒนาวิทยาศาสตร์หลักๆ ของประเทศเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจสามารถเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยการกำหนดยุทธศาสตร์วิสัยทัศน์โลกที่ชัดเจนในเวทีระดับโลก และองค์การต้องปรับเปลี่ยนการพัฒนาตัวเอง ไปสู่การเป็นองค์การที่ขับเคลื่อนด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยี นวัตกรรมสมัยใหม่อย่างต่อเนื่อง พร้อมกับการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ และวัฒนธรรมการทำงาน จากบริบทของสังคมภายในประเทศ เป็นบริบทของสังคมโลก จึงจะสามารถก้าวขึ้นจากการเป็นเพียงองค์การผู้ส่งออกไปสู่องค์การข้ามชาติ (พิเชษฐ วรงค์เกียรติขจร, 2553, หน้า 34)

นภวรรณ คณานุรักษ์ (2554, หน้า 123) กล่าวว่า ในปัจจุบันสังคมโลกเป็นสังคมที่ไร้พรมแดน องค์การต่างๆ จึงต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ องค์การที่มีความสามารถในการแข่งขัน กำไรและการเจริญเติบโต และนวัตกรรมที่มีคุณค่า เกิดจากความพึงพอใจของลูกค้าและความพึงพอใจของบุคลากร ซึ่งการบริหารจัดการองค์การที่มีประสิทธิภาพนี้ ผู้นำต้องรักษาสมดุลระหว่างระบบกับคนให้เหมาะสม ทั้งนี้ภาวะผู้นำมีทั้งภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปและภาวะผู้นำเชิงปฏิบัติหรือเชิงจัดการ ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน เช่น ผู้นำของมหาวิทยาลัยได้กำหนดวิสัยทัศน์ที่ก้าวขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำด้านธุรกิจในเอเชีย และนำวิสัยทัศน์ไปเป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์หลักขององค์การ แต่การที่จะทำให้วิสัยทัศน์และกลยุทธ์เป็นจริงได้ผู้นำต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์การจากโครงสร้างระบบราชการไปเป็นโครงสร้างรูปแบบแนวนอนที่มีเครือข่ายที่ซับซ้อนแต่ยืดหยุ่นได้ นอกจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์การแล้วผู้นำต้องให้ความสำคัญกับคุณภาพของบุคลากรภายในองค์การ ซึ่งบุคลากรที่มีความสามารถในการปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในขณะที่ปฏิบัติงานได้อย่างดี และสามารถคาดคะเนปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า เมื่อบุคลากรกลายเป็นผู้ที่มีคุณภาพจะส่งผลให้องค์การมีความสามารถในการแข่งขันทั้งในระดับประเทศและระดับโลก และนำไปสู่ผลกำไรและการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนต่อไป

ผู้บริหารสถานศึกษา ถือเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ (อนุชา กอนพวง, 2550, หน้า 8) ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและมีวิสัยทัศน์ สามารถจุดประกายความคิด

สร้างสรรค์และใช้พลังจูงใจให้บุคลากรทำงานไปตามเป้าหมายที่วางไว้จนประสบผลสำเร็จ (Nanus, 2009 อ้างอิงใน สมชาย เทพแสง, 2552, หน้า 83) นำพาบุคลากรให้หลุดพ้นจากความคิด ในกรอบเดิม สื่อสารและถ่ายโอนข้อมูลข่าวสารได้อย่างชัดเจน รวมถึงพัฒนาศักยภาพของ ทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่องและเพื่อนำความรู้ความสามารถมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อโรงเรียน อีกทั้งมีความสามารถในการสร้างเครือข่ายและการจัดระบบนวัตกรรมเทคโนโลยี (Kapu, 2007 อ้างอิงใน สมชาย เทพแสง, 2552, หน้า 83)

ผู้นำทางการศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการบริหารองค์การยุคการแข่งขันจำเป็น อย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้คุณลักษณะที่สำคัญก็คือวิสัยทัศน์และมีความสามารถในการกำหนด กลยุทธ์ เป็นอันดับหนึ่ง วิสัยทัศน์และกลยุทธ์จึงเป็นตัวแปรของผู้นำที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้ภาวะผู้นำในการ บริหารองค์การสู่ความสำเร็จได้ วิสัยทัศน์ของผู้นำจะหมายถึง การสังเคราะห์ ความคิดด้วยการ ฉายภาพอนาคต การสร้างภาพอนาคตที่สะท้อนเป้าหมาย ความหวัง ค่านิยม และความเชื่อของ องค์การ เป็นภาพที่ฟังประสงค์อย่างชัดเจน เมื่อนำความคิดออกมาเขียนให้ทุกคนได้ร่วมสร้าง วิสัยทัศน์ เรียกว่า วิสัยทัศน์ร่วม (shared vision) หรือสานฝัน ในองค์การหลายแห่ง ผู้นำจะเป็น ผู้ริเริ่มคิดวิสัยทัศน์และกระตุ้นให้เกิดการคิดสร้างสรรค์ร่วมกัน ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ (visionary leadership) เป็นแนวทางของภาวะผู้นำในปัจจุบันและสมัยใหม่

ปัจจุบันผู้บริหารสถานศึกษายังขาดทักษะและคุณลักษณะทางด้านวิสัยทัศน์ ซึ่งนำไปสู่ การจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่ไม่ประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษา นั้นเป็นผู้มีประสบการณ์การทำงานมานาน มีทัศนคติแบบเดิมๆ ยึดติดกับความคิดของตนเองฝ่าย เดียว ไม่เปิดรับความก้าวหน้าของของเทคโนโลยี และนวัตกรรมสมัยใหม่ อีกทั้งงานวิจัยที่ศึกษา เกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์นั้นยังมีอยู่น้อยมาก มีเพียงแต่การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อวิสัยทัศน์ ที่เห็นมาก ด้วยเหตุผลดังกล่าวสรุปได้ว่า จากการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอันเนื่องมาจาก แรงผลักดันต่างๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของ ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจึงมีความสำคัญและ เป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่ความ เป็นผู้รอบรู้ มองการณ์ไกล สามารถกำหนดสิ่งที่ต้องการเพื่อพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างถูกต้องทาง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง

คำถามของการวิจัย

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง มีปัจจัยอะไรบ้าง
2. ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง มีภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์อยู่ในระดับใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง
3. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ทำนายภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง

ขอบเขตของงานวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกับภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง ปีการศึกษา 2555 จำนวน 3301 คน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง ปีการศึกษา 2555 จำนวน 357 คน

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้นที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง ปีการศึกษา 2555 ประกอบด้วย 6 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยการสื่อสาร 2) ปัจจัยการจัดการข้อมูล 3) ปัจจัยความคิดสร้างสรรค์ 4) ปัจจัยความฉลาดทางอารมณ์ 5) ปัจจัยบรรยากาศองค์การ และ 6) ปัจจัยการทำงานเป็นทีม

ตัวแปรตามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลกับภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง
2. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์อันเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถในการใช้อิทธิพลเหนือผู้อื่นและจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามและทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ
2. วิสัยทัศน์ หมายถึง คุณสมบัติของบุคคลที่มองเห็นภาพในอนาคตขององค์การได้อย่างชัดเจน โดยภาพนั้นต้องสอดคล้องกับเป้าหมายและอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้เพื่อที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จ
3. ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ หมายถึง ความสามารถของผู้นำในการมองเห็นในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์องค์การได้อย่างชัดเจน รวมไปถึงการใช้อิทธิพลเหนือผู้อื่นและจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ขององค์การเพื่อที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย
 - 3.1 การสร้างวิสัยทัศน์ หมายถึง ผู้นำหรือผู้บริหารสามารถสร้างภาพของอนาคตได้อย่างชัดเจน โดยต้องอาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้เกิดผลที่ดีที่สุดกับสถานศึกษา
 - 3.2 การเผยแพร่วิสัยทัศน์ หมายถึง การที่ผู้บริหารสื่อสารกับคณะครู บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องให้มีความเข้าใจวิสัยทัศน์ของผู้บริหารได้อย่างถูกต้องชัดเจน รวมถึงการยอมรับและเต็มใจที่จะปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์
 - 3.3 การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ หมายถึง การที่ผู้บริหารสามารถนำวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติงานจริงได้เป็นผลสำเร็จ ทั้งนี้โดยการบูรณาการไปสู่นโยบาย เป้าหมาย แผนงาน
4. ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ หมายถึง คุณลักษณะต่างๆ ที่เข้ามา มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของภาวะผู้นำในการกำหนดทิศทางและเป้าหมาย รวมไปถึงการใช้อิทธิพลเหนือผู้อื่นและจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ขององค์การเพื่อที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย

4.1 **ปัจจัยการสื่อสาร** หมายถึง กระบวนการในการติดต่อข่าวสารต่างๆ ผ่านวิธีการต่างๆ จากบุคคลหรือกลุ่มหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งอาจจะใช้กระบวนการสื่อสารที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสม ทั้งการพูดและการเขียน เพื่อที่จะสามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ไปสู่บุคคลอื่นให้เกิดความเข้าใจและยอมรับ รวมทั้งการเป็นผู้ฟังที่ดีเพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดกับบุคคลอื่น โดยองค์ประกอบหลักพื้นฐานในการสื่อสารต้องประกอบไปด้วย ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร สาร ช่องทาง ในการสื่อสาร ขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้

4.2 **ปัจจัยการจัดการข้อมูล** หมายถึง กระบวนการในการจัดกระทำข้อมูลเพื่อนำผลมาใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานและการตัดสินใจ ซึ่งประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการสังเคราะห์ข้อมูล

4.3 **ปัจจัยความคิดสร้างสรรค์** หมายถึง การคิดนอกกรอบ คิดสิ่งใหม่ๆ ซึ่งแตกต่างไปจากเดิม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลนั้นๆ ด้วย แล้วนำมาเชื่อมโยงกับองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์มี 4 ลักษณะ คือ ความคิดคล่อง ความคิดยืดหยุ่น ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออ

4.4 **ปัจจัยความฉลาดทางอารมณ์** หมายถึง ความสามารถในการรับรู้และควบคุมในอารมณ์ของตนเองได้ รวมไปถึงเห็นใจและเข้าใจอารมณ์ของคนอื่นได้อย่างสมเหตุสมผล แล้วยังสามารถสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีให้เข้ากับสังคมและวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม

4.5 **ปัจจัยบรรยากาศองค์การ** หมายถึง สภาพแวดล้อมในองค์การที่ส่งผลให้บุคลากรเกิดความรู้สึกรับรู้จากการปฏิบัติงานได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ผู้บริหารทุกคนควรให้ความสำคัญต่อบรรยากาศขององค์การ เพราะบรรยากาศองค์การจะช่วยให้ผู้บริหาร วางแผนที่จะเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น

4.6 **ปัจจัยการทำงานเป็นทีม** หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาทำงานร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เดียวกัน ซึ่งสมาชิกทุกคนต้องอาศัยความเข้าใจ ความผูกพัน และความร่วมมือซึ่งกันและกันของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้งานต่างๆ สำเร็จตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

5. **ผู้บริหารสถานศึกษา** หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าของครู อาจารย์ และเป็นบุคคลที่มีหน้าที่วางแผน ควบคุม ติดตามและประเมินผล รวมไปถึงให้ขวัญและกำลังใจครู นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้ใช้ความรู้ความสามารถในการดำเนินงานของสถานศึกษา ให้บรรลุผลสำเร็จ มั่นคง สามารถพัฒนาองค์กรให้มีความก้าวหน้าสูงยิ่งขึ้น